

Yalta Konferansı (4-11 Şubat 1945)

1945 yılı başında İkinci Dünya Savaşı'nın Müttefikler lehine sonuçlanacağı kesin bir hal almasıyla beraber, Avrupa'da yeni düzenin kurulabilmesi ve bu düzende galip devletlerin haklarının belirlenmesi için 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) liderleri Kırım'ın Yalta şehrinde bir araya gelmişlerdir. *Kırım Konferansı*, *Üç Büyükler Konferansı* olarak da anılan Yalta Konferansı, önceleri Rus Çar'ının yazlık sarayı, sonra verimli Sovyet hastalarının tedavi merkezi ve Alman işgali sırasında da Nazilerin kurmay karargâhı olarak kullanılan Livadia Sarayı'nda gerçekleşmiştir. Konferansta Josef Stalin, Sir Winston Churchill ve Franklin Delano Roosevelt'e, Dışişleri Bakanları ile Genelkurmay Başkanlarının da dahil olduğu heyetler eşlik etmiştir.

Yalta Konferansı'ndan önceki dönemde, Sovyetlerin Müttefiklerle beraber Almanya'ya karşı mücadeleye başlamasından konferansın toplanacağı güne kadar geçen sürede, Amerikan kamuoyunda SSCB'ye karşı bir güven oluşmuştur. Kızılordu, *kahraman ve şerefli* olarak isimlendirilirken, Stalin'den *Joe Amca* diye söz edilmeye başlanmış ve Sovyetlerin onurlu direnişi olmasa savaşın kazanılamayacağı yönünde görüşler belirtilmiştir. Nitekim Yalta Konferansı bu olumlu hava içerisinde başlamıştır. Bu olumlu havaya rağmen konferansın nerede toplanacağı konusu taraflar arasında anlaşmazlığa yol açmıştır. Churchill, bu konferansın Kırım'da yapılmaması yönünde ısrar ederken alternatif olarak savaştan zarar görmemiş, barınma imkanlarının ve havalimanlarının daha güvenli olduğu Malta, Atina, Kıbrıs, Kahire, Kudüs ve Roma gibi yerleri önermiştir. Ancak Stalin konferansın yapılacağı yerin belirlenmesini bir prestij meselesi olarak kabul etmiş, toplantının Sovyetler Birliği sınırları dışında yapılmasına karşı çıkmış ve açıkça *"Ya siz bana gelirsiniz ya da bu konferans yapılmaz"* diyerek hali hazırdaki Sovyet ilerleyişinin verdiği güçle kendini diğer iki liderin üstünde konumlandırmaya çalışmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Roosevelt ise daha 1944 yılının Eylül ayında Almanya'nın yenilgisinden sonra ne yapılacağına dair kesin bir anlaşmaya varılabilmesi için Churchill ve Stalin'in katılımıyla gerçekleşecek bir konferansın yapılması

Yalta Konferansı sırasında çekilmiş, Winston S. Churchill, Franklin D. Roosevelt ve Josef Stalin'in bulunduğu fotoğraf. Kaynak: National Archives and Records Administration (NARA)

gerekliliğinden bahsetmiştir. Yalta'daki konferansı barışın temeli olarak gören Roosevelt, ilerlemiş hastalığına ve danışmanlarının Kırım'da gerçekleşecek konferansa katılmaması yönündeki telkinlerine rağmen dünya barışının sadece yer meselesi yüzünden kaybedilemeyeceğini söyleyerek konferansın yerini kabul etmiş ve katılma kararı almıştır. Roosevelt'in verdiği kararlarla birlikte Churchill de bu duruma uymak zorunda kalmış ve konferansın yeri böylece kesinleşmiştir.

Konferans 4 Şubat 1945 tarihinde 17.00'de yapılan ilk genel kurul toplantısı ile açılmıştır. Sonuncusu 11 Şubat olmak üzere üç devlet liderinin katılımıyla toplam sekiz genel kurul toplantısının gerçekleştiği Yalta'da, Genelkurmay Başkanları ve Dışişleri Bakanları arasında ayrıca görüşmeler yapılmıştır. Yapılan toplantılar sırasında Polonya sorunu, Almanya Meselesi, Kore'de işgalci durumda bulunan Japonların çıkarılması, Birleşmiş Milletlerin Kurulması ve Türkiye'nin Boğazları gibi başlıca konular ele alınmıştır. İlk genel kurul toplantısı karşılıklı nezaket içerisinde başlamıştır. Stalin konferansın ilk oturumunun ABD Başkanı Roosevelt tarafından açılmasının yerinde olacağını söylemiş ve Roosevelt'in açılış konuşmasıyla konferans gündemi belirlenmiştir. Başkan Roosevelt, askeri sorunların ve cepheler arasında en önemlisi olarak gördüğü Doğu Cephesi'nin (Almanya ile SSCB arasında savaşın gerçekleştiği bölgeyi kastederek) tartışma konusu olması gerekliliğini dile getirmiştir. Akabinde Roosevelt, Doğu Cephesi'ndeki gelişmeler hakkında genel kurula bilgi verilmesini talep etmiş, SSCB Genelkurmay Başkan Yardımcısı General Antonov da Doğu Cephesindeki genel durumu özetlemek amacıyla bir açıklama yapmıştır. Açıklamada; Sovyet birliklerinin Niemen Nehrinden Karpatlar'a kadar uzanan 700 kilometrelik bir cephede 12-15 Ocak tarihleri arasında saldırıya geçtiğini belirten Antonov, aynı zamanda General Cherniakhovsky'nin kuvvetleriyle beraber Koenigsberg'e doğru ilerlediğini ve Mareşal Rokossovsky'nin emri altındaki birliklerin ise Vistül'ün kuzey kıyısından ilerleyerek Doğu Prusya'yı Almanya'dan ayırdığını söylemiştir. 18 günlük ilerleme sonucunda 45 Alman tümeninin yok edildiği ve buna karşılık yaklaşık 400.000 (esir ve yaralı) asker kayıp verildiği de bu açıklamada yer almıştır.

Antonov'un verdiği izahattan sonra General Marshall Batı Cephesinde gerçekleşecek operasyonlar hakkında bilgi vermek için söz almış, Ardenler'deki zafere değinerek müttefik kuvvetlerin belli bölgelerde Alman hattının ilerisine geçtiğini aktarmış ve müttefiklerin 1 Marttan sonra Ren Nehrini geçerek taarruza devam edeceğini eklemiştir. Konferansın ilk günü, cepheler hakkında verilen karşılıklı brifinglerle sonra ermiştir.

Konferansın ikinci günü Almanya'nın durumu hakkındaki tartışmalarla başlamıştır. Başkan Roosevelt, Almanya'nın işgal bölgeleriyle ilgili olan sorunların ertelenmeden çözülmesini ve Fransa'nın bu işgal bölgelerinden pay alarak Almanya'nın yönetimine dahil olup olmayacağını kesinleştirilmesini ummuştur. Stalin ise bunlara karşılık müttefik liderlerden Almanya meselesinin çözülmesi için öncelikle, bazı noktaların açıklığa kavuşturulmasını talep etmiştir. Almanya'nın parçalanması konusu daha önce Tahran'da ve Moskova'da görüşülmüş ancak resmi bir adım atılmamıştır. Stalin diğer liderlerin bu bölünme fikrinde eğer hemfikirlerse bunu açıkça söylemelerini ve nasıl yapılacağını tartışılmasını istemiştir. Ayrıca SSCB lideri, parçalanmasının ardından Almanya'nın nasıl yönetileceği, kayıtsız şartsız teslimiyet ilkesinin nasıl uygulanacağı ve Almanya'nın ödeyeceği savaş tazminatı konularını gündeme getirmiştir. Ancak Churchill, Almanya'nın işgal bölgelerine ayrılmasını kabul etse de Almanya'nın nasıl yönetileceği ve işgal bölgelerinin sınırları gibi meselelerin Yalta'da birkaç günde çözülemeyeceğini düşünerek bu konuların ertelenmesi gerektiğini savunmuştur. Churchill, Avrupa'da kendine güçlü bir müttefik edinebilmek için ilk olarak Fransa'nın,

Almanya üzerindeki hak taleplerinin karşılanmasını istemiştir. Bu konu müttefik liderler arasında uzun tartışmalara yol açmış ve fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. Almanya'nın işgalinin uzun bir sürece yayılması ihtimali karşısında bu yükü tek başlarına karşılayamayacaklarını bilen Churchill, İngiltere'nin yükünü hafifleteceğini düşünerek Fransa'ya bir işgal bölgesi verilmesinin ve yönetime dahil edilmesinin uygun olacağını ifade etmiştir. Fakat Stalin, Fransa'nın savaşa hiçbir katkıda bulunmadığını ve hatta erken mağlubiyetiyle düşmana Avrupa'nın kapılarını açtığını ileri sürerek, işgal bölgesi verilse dahi yönetime dahil edilmesinin gereksiz olduğunu söylemiştir. Uzun tartışmalar neticesinde Stalin, Fransa'ya Amerikan ve İngiliz işgal bölgelerinden ayrılan bir kısmın verilmesini kabul etmiş fakat işgal bölgelerinin kesin sınırlarının belirlenmesi gibi konular Dışişleri Bakanları tarafından incelenmek üzere daha sonraki bir tarihe ertelenmiştir.

Yalta'da bir sonraki genel kurul toplantısı 6 Şubat 1945 tarihinde yapılmış ve konferansın gündemini Dünya Güvenlik Örgütü'nün kurulması ve Polonya sorunu meşgul etmiştir. Dünya Güvenlik Örgütü'nün kurulmasıyla ilgili olarak ABD'nin önerisine göre, çıkabilecek her türlü uluslararası anlaşmazlığın çözülebilmesi büyük devletlerin sorumluluğunda olup, barışın korunabilmesi için gereken askeri ve iktisadi tedbirler dahil alınacak kararların tamamında oluşturulacak Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin oybirliği sağlanmalıydı. Oy birliği ile alınacak kararlar ise şu şekilde listelenmiştir:

1- Genel kurula verilen önerilerde;

1. Yeni üyelerin kabulü,
2. Bir üyenin üyeliğinin askıya alınması,
3. Bir üyenin örgütten ihraç edilmesi,
4. Güvenlik Konseyi Genel sekreterinin seçimi.

2-Üyeliği askıya alınan üyenin haklarını geri kazanması.

3- Barışa yönelik tehditlerin ortadan kaldırılması durumunda;

1. Taraflar arasında çıkan anlaşmazlıkların kendi politik tercihleri sebebiyle mi, yoksa Güvenlik Konseyi'nin tavsiyelerine uymamaları yüzünden mi gerçekleştiği,
2. Herhangi bir ülkenin yapmış olduğu bir eylemin barışı bozacak bir nitelik taşıyıp taşımadığı,
3. Barışın yeniden tesis edilebilmesi için ne gibi tedbirlerin alınacağı,
4. Alınacak zorlayıcı tedbirlerin o bölgedeki bir ülke tarafından uygulanabilirliği.

4- Silahlı kuvvetlerin ve gerekli tesislerin hazırlanabilmesi için özel anlaşma veya anlaşmaların onaylanması.

5-Genel bir silahlanma sistemi için tasarılar hazırlanması ve bu tasarıların üye devletlere sunulması.

6- Barış ve güvenliğin korunması için bölgesel tedbirlerin ya da bunları uygulayan kurumların çalışmalarının Dünya Güvenlik Örgütü'nün amaç ve ilkelerine uygun olup olmadığının tespiti.

ABD Dışişleri Bakanı Stettinius'un konferansta sunmuş olduğu bu öneriler karşısında SSCB Dışişleri Komiseri Molotov, Güvenlik Konseyi'ndeki oylama sorunu üzerinde önemle durduklarını ve bir sonraki oturuma kadar dikkatle inceleyeceklerini belirtmiştir. Churchill de bu görüşe katılarak uluslararası nitelikte bu kadar önem taşıyan bir konunun aceleye getirilmemesini ifade etmiş ve konunun yarına ertelenerek dikkatle incelenmesi gerektiğini söylemiştir. Karşılıklı fikir beyanlarının ardından, Dünya Güvenlik Örgütü ile ilgili sorunların üç büyük devletin dışişleri bakanları

tarafından incelenerek bir rapor hazırlanması yönünde karar verilmiştir.

8 Şubat 1945'te bir kez daha toplanan dışişleri bakanları, Birleşmiş Milletler Konferansının tarihi ve yeri, uluslararası örgütün üyeliği, konferansa katılım sağlamak için çağrılacak ülkelerin belirlenmesi ve son olarak SSCB'nin isteği üzerine Sovyet Cumhuriyetlerinden ikisinin örgüte dahil edilip edilmeyeceği konuları ile ilgili bir rapor hazırlayarak aynı gün gerçekleşen genel kurul toplantısında bu raporu liderlere sunmuşlardır. Üç dışişleri bakanının hazırlamış olduğu raporda, Dünya Güvenlik Örgütü hakkında toplanacak olan Birleşmiş Milletler Konferansı'nın 25 Nisan 1945 tarihinde ABD'de yapılması tavsiye edilmiş ve konferansa katılacak ülkelerin 1945 Şubatına kadar Birleşmiş Milletler Bildirisini imzalamaları şartı getirilmiştir. Ayrıca SSCB'nin, iki Sovyet Cumhuriyeti'nin örgütün ilk üyeleri arasında yer alması konusundaki önerisinin ABD ve İngiltere tarafından destekleneceği bildirilmiştir.

Raporun ardından konferansa davet edilecek ülkelerin hangi kriterlere göre seçileceği noktası tartışmalara yol açmış ve Stalin, Türkiye'ye değinerek, bu süreçte savaşa girme konusunda bahane üreterek tereddüt eden ülkelerin konferansa davet edilmesinin, gerçekten savaştan ve sıkıntı çeken ülkelerin tepkisini çekeceğini ifade etmiştir. Churchill ise Türkiye'nin konferansa davet edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Açıklamasında savaşın başladığı zor süreçte Türkiye'nin İngiltere ile ittifak kurmaktan çekinmediğini söyleyen İngiliz Başbakan, Türkiye'yi dostane ve yardımsever olarak tanımlamıştır. Bunlara ek olarak, Türkiye'nin modern askeri teçhizata sahip olmamasından dolayı savaşa dahil olmadığını da konuşmasında belirtmiştir. Bunun üzerine Stalin, Türkiye'nin şubat ayı sonuna kadar Mihver Devletleri'ne savaş ilan ettiği takdirde konferansa davet edilmesini kabul etmiştir.

6 Şubat 1945'te gerçekleşen oturumda, sıra Polonya sorununun görüşülmesine gelmiş ve Başkan Roosevelt ABD'nin bu konu hakkındaki fikirlerini müttefik liderlerle paylaşmıştır. Roosevelt, Polonya'nın doğu sınırının *Curzon Hattı* olarak belirlenmesini ancak SSCB'nin Lvov Eyaletindeki petrol yataklarından Polonya'ya hak vermeleri halinde sorunun çözümüne olumlu katkı sağlayacağını söyleyerek, bu konuda ısrarcı olmadığını özellikle vurgulamıştır. Roosevelt'e göre Polonya ile ilgili en önemli mesele, Polonya'daki hükümet krizidir. Bu sebeple ABD Başkanı oturumda Sovyetler tarafından desteklenen Lublin hükümetinin Polonya'nın çok küçük bir kesimini temsil ettiğini belirterek, Polonya halkının çoğunun desteğini kazanacak ve Polonya'daki iç çekişmelere son verecek ulusal birlik hükümetinin kurulmasını önermiştir. Roosevelt, bu sayede barışı sağlamanın çok daha kolay olacağını düşünmektedir. Churchill de Başkan Roosevelt'in görüşleriyle aynı doğrultuda düşünmekle beraber, asıl meselenin Polonya'nın sınırları değil, egemenliği ve özgürlüğü olduğunu ifade etmiştir. Churchill'e göre Polonya sorunu bir onur meselesiydi. Stalin ise bu savların karşısında *"Polonya'nın Büyük Britanya için bir onur meselesi olduğunu anlıyorum ancak Ruslar için bu hem onur hem de bir güvenlik meselesidir"* diyerek tarihsel süreçte Polonya'nın Ruslara yapılacak saldırılarda sürekli bir geçit görevi gördüğünü hatırlatmış, bu sebeple de Polonya sorununun kendileri için bir ölüm kalım meselesi olduğunu dile getirmiştir. Polonya üzerindeki sorun, taraflar arasında uzun tartışmalara yol açmış ve sorunun ortak bir karara bağlanarak çözülmesi konferansı en fazla meşgul eden konu olmuştur. Nitekim Polonya ile ilgili tartışmalar ertesi gün devam etmiş ve bu kez SSCB kendi önerilerini konferansta açıklamıştır. Molotov tarafından okunan öneride; bazı bölgelerde Polonya lehine 5-8 km'lik sapmalarla birlikte Polonya'nın doğu sınırının Curzon Hattı olarak belirlenmesi, Polonya'nın batı sınırının Stettin şehriden (Polonya'ya dahil olması şartıyla) güneye doğru Oder Nehri boyunca, sonra da Batı Neisse Nehri boyunca geçmesinin kabulü, Polonyalı göçmen çevrelerden de demokrat liderlerin Polonya Geçici Hükümetine eklenerek genişletilmesi ve bu hükümetin müttefik hükümetler tarafından kabul edilmesi, Polonya Geçici Hükümeti'nin mümkün olan en kısa sürede Polonya'da genel seçimlerin yapılmasını sağlaması ve son olarak da Polonya Geçici Hükümeti'nin genişletilmesi sorununu Polonya Geçici Hükümet yetkilileriyle görüşerek üç hükümete

rapor sunulması için Molotov, Harriman ve Kerr'in görevlendirilmesi maddeleri yer almıştır. Konferansın son gününe kadar devam eden tartışmalar sonunda SSCB, Polonya ile ilgili önerilerini küçük değişikliklerle beraber kabul ettirmeyi başarmıştır.

10 Şubat 1945 tarihli oturumda Mareşal Stalin, Boğazlar Meselesi ile Montrö Sözleşmesi'ni gündeme getirmiştir. Stalin, Montrö'yü artık modası geçmiş bir anlaşma olarak nitelendirmiştir. SSCB ile İngiltere ilişkilerinin iyi olmadığı bir dönemde imzalanan Montrö'de Japonya'nın bile SSCB'den daha büyük bir rol oynadığını vurgulayan Stalin, anlaşmanın gözden geçirilerek yenilenmesi gerektiğini liderlerle paylaşmıştır. Türkiye'nin sadece savaş zamanında değil, savaş tehdidi hissettiği halde de boğazlar üzerinde söz sahibi olmasından rahatsız olan Stalin, bu antlaşma için *"Türklerin eli Sovyetlerin boğazındadır ve bu durum kabul edilemez"* ifadelerini kullanarak Türkiye'nin meşru çıkarlarına zarar vermeden bu sorunun çözülmesini istediğini belirtmiştir. Churchill de gündeme gelen bu konu hakkında Türkiye'ye bilgi verilerek, Türkiye'nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne saygı duyulacağına özellikle bildirilmesini istemiştir. Montrö ve Boğazlar hakkındaki SSCB görüşlerine Roosevelt ve Churchill de olumlu yaklaşmış, meselenin yakın zamanda gerçekleşecek dışişleri bakanları toplantısında ele alınması kararlaştırılmıştır.

Yalta Konferansı'nda liderler 11 Şubat 1945 tarihinde son kez bir araya gelerek konferansta mutabık kalınan konular hakkında görüşmeler gerçekleştirmiş ve aynı gün konferansta alınan kararlar hakkında bir tebliğ yayınlamışlardır. Yayımlanan tebliğde özetle şu kararlar yer almaktadır:

Almanya için; Almanya'yı savaş dışı bırakacak son askeri harekâtların zamanı ve kapsamı üzerinde görüş birliğine varıldığı, Almanya'nın üç büyük devlet arasında üç işgal bölgesine ayrılacağı ve Berlin'de bulunan ve üç devletin başkomutanlarından oluşan merkezi bir Kontrol Komisyonu tarafından yönetileceği, Fransa'nın ise istediği takdirde bir işgal bölgesi olarak Kontrol Komisyonu'nun dördüncü üyesi olarak davet edilmesi, Fransa'nın alacağı işgal bölgesinin ise dört hükümet tarafından Avrupa Danışma Komisyonu'nda kararlaştırılması, Almanya'nın ödeyeceği tazminat konusunda kurulacak Zarar Tazminat Komisyonu'nun yürüteceği çalışmaların esas alınacağı bildirilmiştir.

Polonya'da Geçici Ulusal Birlik Hükümeti'nin kurularak demokratik bir düzenin tesis edilmesi, Polonya'nın doğu sınırının 5 ile 8 km'lik sapmalarla Curzon Hattı'nı takip etmesi gerektiği, batı sınırının ise Polonya Geçici Ulusal Birlik Hükümeti'nin katılımıyla gerçekleşecek görüşmelerde netleştirilmesi uygun görülmüştür. Ayrıca Molotov, Harriman ve Sir A. Clark Kerr tarafından oluşturulan bir komisyonun kurulacak hükümete danışmanlık yapacağı ve Polonya'da en kısa sürede genel ve gizli oya dayalı bir seçimin düzenleneceği belirtilmiştir.

Birleşmiş Milletler Konferansı'nın, 25 Nisan 1945'te Amerika Birleşik Devletleri'nde San Francisco'da toplanmasına karar verilmiştir.

Üç hükümet tarafından Kurtarılmış Avrupa Bildirisi hazırlanmıştır. Bu bildiri ile Nazi Almanya'sının egemenliğinden kurtulmuş halkların demokratik yollarla siyasi ve ekonomik sorunlarının çözülmesini sağlayarak, Avrupa'da düzenin yeniden inşa edilmesine katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Bunlara ek olarak SSCB'nin Japonya'ya karşı savaşa girmesi için bir antlaşma imzalanmış ve şu şartlara bağlanmıştır: Dış Moğolistan'daki statüko korunacak, 1904'te Japonya'nın saldırısıyla ihlal edilen Rusya'nın hakları Sovyetlere iade edilecek ve Kuril adaları SSCB'ye devredilecektir. Ayrıca, Japonya'nın Kore'den çıkarılması görevi de SSCB ve ABD'ye bırakılmıştır.

Yalta Konferansı, Avrupa'da savaş sonrası kurulacak yeni düzenin temellerini atarken, diğer yandan alınan kararlar

taraflar arasındaki ideolojik çıkmazların giderek daha da derinleşmesine yol açmıştır. Almanya üzerinde oluşturulan işgal bölgeleri ideolojik bir çatışma ve propaganda alanı haline dönüşmüştür. İkinci Dünya Savaşı sırasında müttefik olan devletler; Almanya'nın nasıl yönetileceği konusunda bir uzlaşmaya varamadıklarından, savaşın eşiğine gelmişlerdir. Savaş sırasında birbirlerinin askeri güçlerine ihtiyaç duyan İngiltere, ABD ve SSCB'nin ortak düşman olarak gördükleri Almanya'nın yenilgisi kesinleşince müttefiklik ilişkileri kendini siyasi çıkarlara bırakmış ve Soğuk Savaş'a giden yol açılmıştır. Yalta Konferansı, karşılıklı çıkarların çatışmaya başladığı ve ortaklık bağlarının bir kenara bırakıldığı ilk yer olması açısından bu dönemde önemli bir yer tutmaktadır.

Ayrıca savaşın galiplerinden birisi olarak hakimiyet alanını genişletmek isteyen SSCB lideri Stalin'in, Türk boğazlarını uluslararası bir mesele haline getirebilmek için Yalta Konferansı'nda boğazlarla ilgili isteklerini gündeme taşıması; Türkiye'nin Montrö ile garanti altına aldığı Türk boğazlarını tekrar tartışmaya açmıştır.

Çağatay BENHÜR-Metehan ERASLAN

Kaynakça:

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi** (1914-1995), Kronik Kitap, İstanbul 2020.

BENHÜR, Çağatay- AKTAN, Doğan Can, "Franklin Delano Roosevelt (1882-1945)", **Atatürk Ansiklopedisi**.

BYRNES, James F., **Speaking Frankly**, Harper and Brothers Publishers, New York 1947.

CARTIER, Raymond, **İkinci Dünya Savaşı**, Meydan Larousse, c.2, İstanbul 1990.

CHURCHILL, Winston S., **Triumph and Tragedy**, C.6, Houghton Mifflin Company, New York 1985.

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 539/328843-320819.

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 566/323-2301-18.

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 566/323-2301-19.

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, 566/323-2301-20.

Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers, Conferences at Malta and Yalta, 1945, (Editör: Bryton Barron), United States Government Printing Office, Washington 1955.

GILBERT, Martin, **Churchill**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2021.

GILBERT, Martin, **The Second World War**, Henry Holt and Company, New York 1991.

GÜRÜN, Kamuran, **Savaşın Dünya ve Türkiye:3 Savaş 1939-1945**, Tekin Yayınevi, İstanbul 2000.

JACOBSEN, Hans-Adolf, **1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı**, T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1989.

ROOSEVELT, Elliott, **İfşa Ediyorum**, Nebioğlu Yayınları, İstanbul 1947.

SANDER, ORAL, **Siyasi Tarih (1918-1994)**, İmge Yayınları, Ankara 2013.

SHERWOOD, Robert E., **Roosevelt and Hopkins: An Intimate History**, The Universal Library Grosset & Dunlap, New York 1950.

STETTINIUS, Edward R., **Roosevelt and the Russians: The Yalta Conference**, New York 1949.

TRUMAN, Harry S., **Year of Decisions**, C.1., Signet Book, New York 1965.

Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (Editör: Baskın Oran), C.1., İletişim Yayınları, İstanbul 2019.

UÇAROL, Rifat, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995.

YAZICI, Fahri, **Tahran Yalta ve Potsdam Konferansları**, Sinan Yayınları, Ankara 1972.

YILDIZ, Mevlüt Samet, **Pravda Gazetesinde Kore Savaşı**, Kriter Yayınevi, İstanbul 2021.

28/11/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yalta-konferansi-4-11-subat-1945/?pdf=5829> adresinden erişilmiştir